

BALTIJOS ŠALIŲ INVESTICINIO KLIMATO CHARAKTERISTIKOS

Algimantas Misiūnas¹, Dovilė Gudeliauskaitė²

Mykolo Romerio universitetas, Ekonomikos ir finansų valdymo fakultetas

Adresas: Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva

El. paštas: ¹ algis.misiunas@gmail.com, ² dogudeliau@gmail.com

Gauta: 2013 m. birželis

Pataisyta: 2013 m. rugsėjis

Paskelbta: 2013 m. lapkritis

Santrauka. Investicijų pagrindu susiformuoja ilgalaikiai santykiai tarp šalies verslo ir užsienio investuotojų. Investicijų pritraukimas įvardijamas kaip vienas iš svarbiausių ekonominių šalies augimą skatinančių veiksnių. Tačiau dėl skirtingų kiekvienos šalies finansinių, teisinių, institucinių bei kitų galimybių šis procesas skiriasi net iš pirmo žvilgsnio panašiose šalyse. Veiksnius galima suskirstyti į pradinus ir pagrindinius. Pradiniams duomenims priskiriama bendra šalies ekonominė padėtis, šalies ekonomikos rodikliai, geografinė padėtis, valiuta, rinkos dydis. Šie veiksniai yra svarbūs investuotojui, bet jų nei pasitelkiant įstatymus, nei kitas poveikio formas, įgaliotas valstybės, paveikti negalima. Antroji veiksnių grupė, kuriai valstybė turi labai didelę įtaką ir gali stipriai paveikti, susideda iš tokių veiksnių kaip mokesčių sistema, korupcijos lygis, finansavimo galimybės, politinės sistemos nestabilumas. Straipsnyje pateiktos pagrindinės Baltijos šalių investicinio klimato charakteristikos ir, pagal galimybes, palyginamieji rodikliai su ES šalių vidurkiu.

Reikšminiai žodžiai: Baltijos šalys, investicinio klimato charakteristikos, investicinė aplinka.

1. Įvadas

Kiekviena šalis ekonomikos skatinimui ir plėtrai stengiasi pritraukti investicijų iš užsienio. Kartu su investicijomis iš užsienio ateina naujų technologijų, inovatyvių valdymo modelių, plačiau atsiveria užsienio rinkos, o taip pat šalis tampa žinomesnė pasauliniu mastu. Todėl natūralu, kad užsienio investicijos Baltijos šalis veikia teigiamai, o siekiamos jų pritraukti kuo daugiau jos privalo sukurti palankią investicinę aplinką.

Vertinant pasauliniu lygmeniu, Baltijos šalys yra priskiriamos prie mažą rinką turinčių valstybių. Įvertinę tai užsienio investuotojai į tris Baltijos šalis dažnai žvelgia kaip į vieną bendrą investiciniam projektui realizuoti skirtą objektą. Nors Baltijos šalys viena nuo kitos mažai skiriasi savo teisine, ekonomine, socialine ar istorine patirtimi, tačiau platesnė analizė atskleidžia kiekvienai šaliai būdingų ypatybių. Išanalizavus šalių statistinius rodiklius išryškėja esamos problemos ir privalumai. Atskirai įvertinus kiekvienos šalies investicinę aplinką galima vertinti patrauklumą investicijoms.

Po krizinio laikotarpio Baltijos šalių ekonomika atsigauna sparčiau nei visoje Europos Sąjungoje (žr. 1 lentelę), šalys užsienio rinkose yra vertinamos palankiai, tačiau esami investicinės aplinkos trukdžiai neleidžia iki galo išnaudoti visų galimybių ir užsienio investicijos auga nežymiai.

2. Investicinio klimato samprata

Baltijos šalys kiekviena atskirai ir kartu kaip Baltijos regionas po įstojimo į Europos Sąjungą formavo politinius, ekonominius bei socialinius tikslus, kurių bendras tikslas – gerinti šalių padėtį ir taip netiesiogiai formuoti tinkamas sąlygas investuotojams. Tai, kad tikslas pavadintas netiesioginiu, galima paaiškinti paprastai – kad šalys pasiektų savo tikslus, jos visų pirma turi gauti lėšų. Tačiau, kaip teigia S. Negishi [4], kad būtų pritraukta lėšų iš investuotojų, šalyje turi būti suformuota tam tikra investicinė aplinka, kitaip tariant, investicinis klimatas.

Išanalizavus daugelio mokslininkų ir institucijų aiškinimus, kas tai yra investicinis klimatas, apibendrinus visų teiginius ir mintis investicinį klimatą galima aiškinti kaip skirtingų, tik tai vietai būdingų veiksnių rinkinį, kuris daro įtaką plėtros sprendimams. Pasaulio Bankas 2005 metų ataskaitoje teigia [7], kad geras investicinis klimatas ne tik atneša pelno įmonėms, tačiau lemia geresnę socialinę padėtį, sukuria naujų darbo vietų, mažina kainas, didina mokestinę bazę.

1 lentelė. Pagrindiniai makroekonominiai rodikliai Baltijos šalyse 2010–2012 metais

	Estija	Latvija	Lietuva	ES šalių vidurkis
Realusis BVP augimas, procentais				
2009	-14,1	-18,0	-14,8	-4,2
2010	3,3	-0,9	1,5	3,1
2011	8,3	5,5	5,9	0,6
2012	3,2	5,6	3,7	-0,4
Metinė infliacija, procentais				
2009	0,2	3,3	4,2	1,0
2010	2,7	-1,2	1,2	2,1
2011	5,1	4,2	4,1	3,1
2012	4,2	2,5	3,2	2,6
Nedarbo lygis, procentais				
2009	13,8	17,1	13,7	8,9
2010	16,9	19,8	17,8	9,6
2011	12,5	16,2	15,3	9,7
2012	10,2	14,9	13,3	10,5
Tiesioginės užsienio investicijos, procentais nuo BVP				
2009	32,1	3,8	5,6	32,5
2010	30,2	3,7	5,7	34,6
2011	23,0	3,3	5,2	39,4
2012	21,5	3,2	5,1	41,2

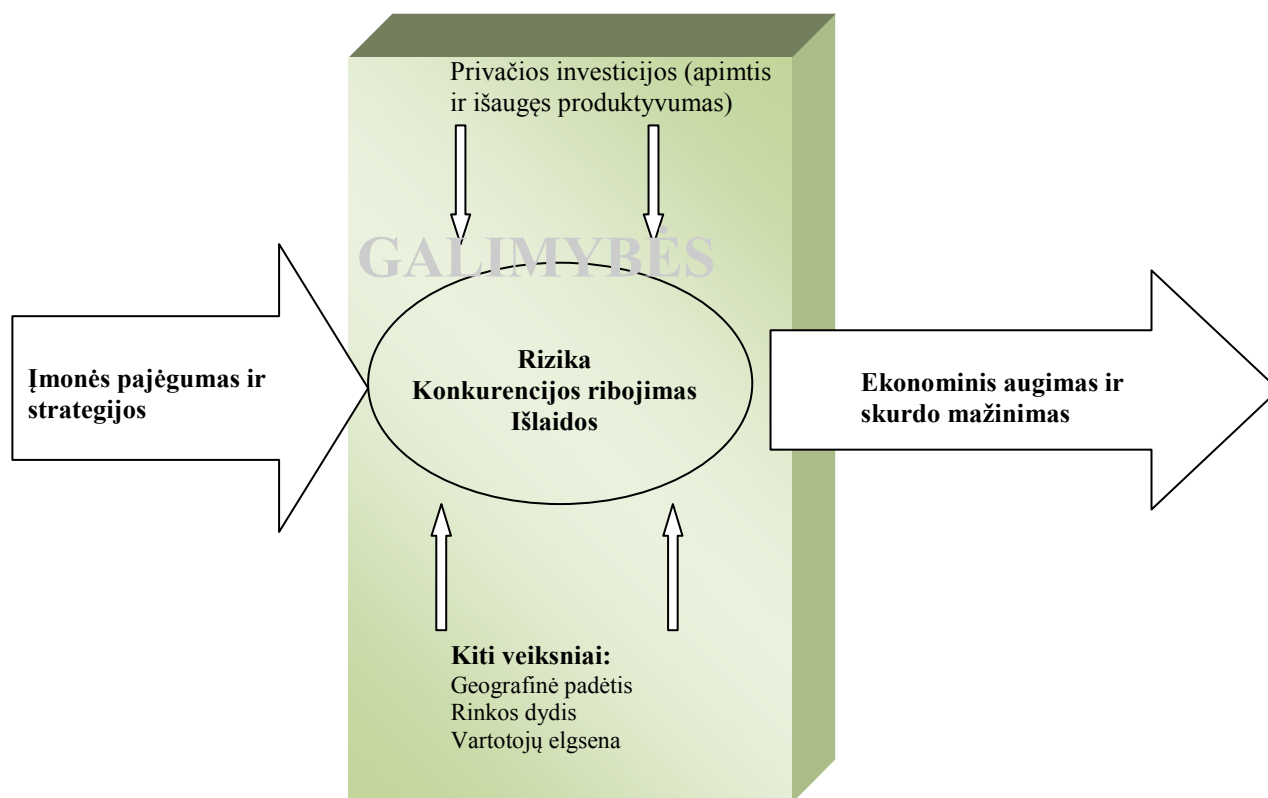
Šaltinis: sudaryta autorių remiantis Europos Sąjungos statistikos tarnybos (Eurostato) duomenimis.

Kaip matyti iš 1 paveikslo, įmonės yra pradinis taškas apibrėžiant *investicinį klimatą* (vietovei būdingų ypatybių rinkinį, darančį įtaką įmonės sprendimams dėl investicijų produktyvumui gerinti), nes iš esmės įmonė yra pagrindinis objektas, kuriam investicinis klimatas daro tiesioginę įtaką. Straipsnyje sąvoka *įmonė* yra naudojama kaip bendrinis žodis, apimantis smulkias, vidutines ir stambias pramonės ir paslaugų įmones.

Horizontalios rodyklės paveiksle vaizduoja sprendimo investuoti priėmimą. Įmonė pasirenka investavimo kryptį į gamybos plėtimą, mokslinius bei vystymo tyrimus ir patirti išlaidų, kurios ateityje duos naudos, dabar ar jas atidėti kitam laikotarpiui. Kiekviena įmonė turi skirtingą investavimo politiką ir strategijas, todėl sprendimo priėmimo procesai yra veikiami skirtingų veiksnių, pasireiškiančių skirtingomis strategijomis ir pajėgumai. Pagrindinis investicinio sprendimo tikslas yra pelnas, kuris yra veikiamas susijusių išlaidų bei rizikos. Taip pat svarbi galimybė konkuruoti, nes nuo jos priklauso įmonės galimybės įgyvendinti savo sprendimus – laisvos ar suvaržytos rinkos sąlygomis. Įmonė įvertina šiuos tris veiksniai ir priima sprendimą dėl investicijų dydžio, kuris lemia produktyvumą. Sukurtas geras investicinis klimatas teikia naudos dviem aspektais. Pirma, jis tarnauja visuomenei kaip visumai, o ne tik įmonei. Antra, jis apima visas įmones ir gali būti naudingas ne tik didelėms ir įtakingoms įmonėms.

Vertikaliai pavaizduotas stačiakampis vaizduoja investicinį klimatą, kuriam įtaką daro stačiakampyje išvardyti ir kiti veiksniai. Įmonės geografinė padėtis, rinkos dydis, vartotojų elgsena veikia kiekvieną įmonę, tačiau jiems padaryti įtakos įstatymiškai ar naudojant kitas valstybės poveikio formas beveik neįmanoma. Vienas iš svarbiausių veiksnių, darančių įtaką, – valstybės politika ir požiūris, darant poveikį įmonių finansavimo šaltiniams, infliacijai (ilguoju laikotarpiu), infrastruktūrai, mokesčiams, korupcijos lygiui. Taip pat reikia nepamiršti, kad įmonės nėra tikrai pasyvios valstybės poveikio priemonių priėmėjos. Kiekviena įmonė individualiai priima sprendimus, kaip ir koku laipsniu paklusti esamiems įstatymams.

Tarptautinio finansų centro tyrimas teigia, kad tikslinga išskirti keturias pagrindines veiksnių grupes: finansai, inovacijos, socialiniai santykiai, informacija.

1 pav. Investicinis klimatas.
Šaltinis: Pasaulio Banko 2005 m. pranešimas.

3. Veiksniai, darantys įtaką verslo pradžiai

Remiantis Pasaulio Banko atliktais tyrimais apie kiekvieną šalį bus įvertinta jų investicinė aplinka teisiniu ir reguliavimo požiūriu pasitelkiant „Doing Business 2013“ tyrimo, kurio metu Pasaulio Bankas apibendrinė tyrimus 185 šalyse, rezultatus. Projekte yra aptariama dešimt veiksnių, apibūdinančių šalies padėtį rinkoje: verslo pradėjimo sąlygos, investuotojų apsauga, leidimų gavimas, mokesstinė bazė, aprūpinimas elektra, tarptautinis bendradarbiavimas, nuosavybės įregistravimas, sutarčių vykdymas, paskolų gavimas bei nesusipratimų sprendimas. Panašius veiksmus akcentuoja ir I. Walteris [6].

Pirmiausia reikėtų aptarti, kokia situacija yra Baltijos šalyse verslo pradėjimo atžvilgiu. Paprastai būna žymiai paprasčiau ir lengviau, kai verslas formaliai registruotas toje valstybėje, kurioje yra plėtojamas. Oficialiai registruotoms įmonėms yra suteikiamos lengvatos bei prieiga prie tos šalies institucijų ir kt. 2 lentelėje pateikti duomenys iliustruoja, kiek laiko užtrunka ir kokios sumos reikia norint įregistruoti įmonę kiekvienoje iš šalių.

2 lentelė. Laikas, reikalingas įmonių steigimo procedūroms atlikti, ir jų kainos (eurais) Baltijos šalyse

Procedūra	Estija		Latvija		Lietuva	
	laikas	kaina	laikas	kaina	laikas	kaina
1. Banko sąskaitos sutvarkymas	1 diena	0	1 diena	7,1	2 dienos	4,3
2. Registravimas registrų centre	1 diena	140	1 diena	26	1 diena	57
3. PVM mokėtojo registravimas	3 dienos	0	13 dienų	177	10 dienų	0
4. Socialinio draudimo registravimas	1 diena	0	1 diena	0	1 diena	0

Šaltinis: sudaryta autorių remiantis „Doing Business 2013“ tyrimo duomenimis.

Pasaulio statistika rodo, kad daugumai investuotojų yra labiau priimtina verslą pradėti nuo pradžių, t. y. savo įmonei pasistatyti naujus pastatus, o ne perimti senus ir juos rekonstruoti. Retai kada įsigytas pastatas atitinka keliamus reikalavimus, todėl stambiais užsienio investuotojams paprasčiau įsigyti žemes ir pradėti statybas. Tačiau kaip kiekvienoje srityje, prieš pradėdant kažką naują vystyti, reikia gauti tam tikrus leidimus, licencijas ir sertifikatus, pateikti visus reikalingus pranešimus ir atlikti visus būtinus patikrinimus, įsirengti komunalinių paslaugų tinklus: ryšių, vandens, kanalizacijos ir t. t. Kitas analizuojamas rodiklis – statybos leidimų išdavimas.

3 lentelė. Statybos leidimų išdavimą apibendrinanti informacija Baltijos šalyse

Rodikliai	Estija	Latvija	Lietuva
1. Vieta tarp 185 valstybių	35	113	48
2. Procedūrų skaičius	13	21	15
3. Laiko sąnaudos, val.	148	203	142
4. Kaina (dalis nuo pajamų vienam gyventojui, procentais)	16,1	18,6	22,3

Šaltinis: sudaryta autorių remiantis „Doing Business 2013“ tyrimo duomenimis.

Investuotojui, norinčiam plėtoti ir vystyti verslą šalyje, svarbu formaliai užsitikrinti privačios nuosavybės teises, kad galėtų veiksmingai administruoti turimą nuosavybę. Dažnai pasitaiko atvejų, kai verslininkams oficialus turto perdavimas atrodo per brangus ar sudėtingas, todėl jie iki galo nesusitvarko įsigyto turto nuosavybės teisių. Dažnai atsitinka, kad verslui prireikus dotacijų ar paskolų, jis neturi kuo garantuoti norimos pasiimti pinigų sumos ir negali gauti palankaus finansavimo. Todėl toks veiksnys kaip supaprastintas nuosavybės teisių registravimas, kuris pareikalautų nedaug lėšų bei laiko, investuotojams yra ganėtinai svarbus ir prieš investuodami jie visada atkreipia dėmesį į nuosavybės dokumentų tvarkymo reglamentavimą.

4 lentelė. Nuosavybės teisių registravimą naujoje įmonėje Baltijos šalyse apibendrinanti informacija

Rodikliai	Estija	Latvija	Lietuva
1. Vieta tarp 185 valstybių	14	31	5
2. Procedūrų skaičius	3	5	3
3. Laiko sąnaudos, val.	18	18	3
4. Kaina (dalis nuo pajamų vienam gyventojui, proc.)	0,4	2,0	0,8

Šaltinis: sudaryta autorių remiantis „Doing Business 2013“ tyrimo duomenimis.

Mokesčiai yra bene svarbiausias aspektas investuotojams. Valstybė jų stengiasi surinkti kuo daugiau, kad galėtų finansuoti visuomenines reikmes, infrastruktūrą, viešąsias paslaugas, kurios yra labai svarbios tinkamai ekonominei veiklai. Tačiau mokesčių mokėtojai pageidauja kuo mažesnės mokesčių normos. Investuotojai taip pat kaip vieną iš svarbiausių kriterijų įvardija mokesčių dydį (pelno dalį, procentais).

5 lentelė. Mokesčių mokėjimo situaciją Baltijos šalyse apibūdinanti informacija

Rodikliai	Estija	Latvija	Lietuva
1. Vieta tarp 185 valstybių	50	52	60
2. Mokesčių, sumokamų per metus, skaičius	8	7	11
3. Laiko sąnaudos, val.	85	264	175
Bendras mokesčių tarifas (pelno dalis, procentais)	67,3	36,6	43,7

Šaltinis: sudaryta autorių remiantis „Doing Business 2013“ tyrimo duomenimis.

Iš Baltijos šalių geriausias sąlygas mokesčių mokėtojams yra sukūrusi Estija. Nors Latvijoje sumokama mažiau mokesčių, tačiau sugaištama žymiai daugiau laiko nei Estijoje. Lietuvoje iš visų Baltijos šalių bendras mokamų mokesčių skaičius yra didžiausias, nors jų tarifas nėra pats didžiausias. „Doing Business 2013“ tyrimo duomenimis, didžiausias mokesčių tarifas taikomas Estijoje, o mažiausias – Latvijoje. Tačiau jei investuotojui būtų labai svarbu patogiausiai ir greičiausiai sumokėti mokesčius, tai jis geriau vertintų Estiją.

4. Investicinės aplinkos veiksniai

Toliau bus analizuojami pagrindiniai Baltijos šalių investicinio klimato veiksniai remiantis BEEP II (angl. „*The Business Environment and Enterprise Performance*“) tyrimo, kuris buvo vykdomas 2009 metais, duomenimis. Norėdami paneigti arba patvirtinti nuomonę, kad Estijoje investicinis klimatas yra palankiausias iš trijų Baltijos šalių, pateiksime duomenis apie atskirus veiksnius ir jų įtaką vykdomai veiklai. Tyrime dalyvavo 273 Estijos, 271 – Latvijos ir 276 – Lietuvos įmonės. Toliau nagrinėsime keturis pagrindinius investicinei aplinkai įtaką darančius veiksnius Baltijos šalyse.

Korupcija yra neišvengiamas reiškinys kiekvienoje šalyje. Pasaulio Banko duomenimis, kiekvienais metais dėl korupcijos netenkama nuo 1 iki 1,6 trilijono JAV dolerių arba nuo 2,7 iki 4,3 trilijono litų. Korupcija analizuojama kaip papildomų išlaidų tvarkant verslo reikalus su viešojo sektoriaus darbuotojais priežastis. Nagrinėjant investiciniam klimatui korupcijos daromą įtaką reikia tirti ne absoliučius suvaržymus, bet kiek įmonėms kenkia nusistovėjęs korupcijos lygis. Taip pat svarbus veiksnys, kiek įmonės žino apie papildomus mokėjimus, reikalingus vykdant

kasdienę veiklą. Suprantant korupciją kaip neišvengiamą blogybę norima, kad ji būtų bent apytikriai prognozuojama. Analizuojant šį aspektą darbe pasirinkti du duomenų tipai, apibūdinantys korupciją. Pagal 6 lentelės duomenis galima spręsti, kad korupcinių mokėjimų dažnumas Baltijos šalyse mažai skiriasi.

6 lentelė. Korupcinių mokėjimų struktūros vertinimas Baltijos šalyse

Kaip dažnai patiriama papildomų išlaidų dėl korupcijos (struktūra, procentais)	Estija	Latvija	Lietuva
Niekada	63,4	52,0	65,5
Labai retai	13,6	20,0	13,4
Retai	9,2	8,5	10,9
Kartais	1,5	3,3	1,4
Dažnai	0,7	2,2	2,8
Visada	0,7	0,4	0,7
Neturi nuomonės	11,0	13,3	5,3

Šaltinis: autorių skaičiavimai remiantis BEEP II 2009 m. tyrimo duomenimis.

Svarbiausias aspektas nagrinėjant korupciją yra jos lygio bei lygio pokyčio sukuriami investicinės aplinkos ribojimai. Baltijos šalys vertinant šiuo aspektu tvarkosi sėkmingai. Geriausi rezultatai yra Lietuvoje. Ne ką blogesnė situacija yra Estijoje, o prasčiausiai su korupcija kaip kliūtimi kovoja Latvija. 7 lentelėje pateikti duomenys, kurie parodo, kaip įmonės vertina korupciją kaip kliūtį verslui vystyti.

7 lentelė. Įmonių korupcijos kaip kliūties vertinimas Baltijos šalyse

Korupcijos vertinimas, procentais	Estija	Latvija	Lietuva
Ne kliūtis	53,5	28,0	22,5
Neesminė kliūtis	20,1	22,5	23,2
Vidutinė kliūtis	6,6	17,7	16,3
Pagrindinė kliūtis	5,1	13,7	18,8
Labai svarbi kliūtis	1,8	13,3	15,6
Neturi nuomonės	12,8	4,8	3,6

Šaltinis: autorių skaičiavimai remiantis BEEP II 2009 m. tyrimo duomenimis.

Korupcijos kaip kliūties vertinimas atspindi korupcijos lygį, mat vertinama remiantis faktais, o ne tik spėjimais. Todėl korupcijos lygis sietinas su jos vertinimu. Taip atsitinka, kuomet kažkoks reiškinys yra smarkiai paplitęs – tuomet su juo susiduriančios įmonės vis geriau pradeda jį pažinti ir įvardyti. Žemiausias korupcijos lygis vertinant šiuo būdu yra Estijoje, kur korupciją kaip ne kliūtį įvardijo beveik 74 procentai apklaustų verslo atstovų. Visai kitokia padėtis yra Lietuvoje ir Latvijoje, kur korupciją kliūtimi verslui plėtoti įvardijo atitinkamai 45 ir 50 procentų respondentų.

Politinis stabilumas yra labai svarbus tiek šalies makroekonominiai situacijai, tiek ir verslo aplinkai. Politinio nestabilumo rizika priklauso nuo vyriausybės valdymo. Net ir menkiausi nesusipratimai ar nesutarimai šalies viduje, kurie atrodo nereikšmingi, pasaulinėje rinkoje gali sukelti didelį ažiotažą ir užsienio investuotojai gali susiformuoti neigiamą nuomonę apie šalį. Be to, kai šalyje yra nuolat keičiami įstatymai ar valdantieji dėl savo įsitikinimų niekaip negali prieiti prie bendros nuomonės investicinės aplinkos gerinimo klausimais, tai investiciniam klimatui daro ypač neigiamą įtaką. Įstatymai daro didžiausią įtaką investicinio klimato kūrimui, jie yra įrankis formuojant ar koreguojant investicinio klimato trūkumus ar kliūtis. Užsienio investuotojai dažnai būna prisitaikę prie griežtesnių įstatymų ar jų suvaržymų, tačiau kai šalyje yra nestabili politinė padėtis, retas kuris pasiryš investuoti gerai neapsvarstęs.

8 lentelėje pateikiami duomenys, kurie parodo, kokio lygio sunkumus sukelia politinis nestabilumas Baltijos šalyse.

8 lentelė. Politinio nestabilumo (sukeliamų suvaržymų įmonėms) vertinimas Baltijos šalyse

Politikos nenuspėjamumo vertinimas, procentais	Estija	Latvija	Lietuva
Ne kliūtis	34,8	14,4	14,5
Neesminė kliūtis	24,5	17,0	17,8
Vidutinė kliūtis	19,0	21,8	19,6
Pagrindinė kliūtis	8,8	23,2	24,6
Labai svarbi kliūtis	12,5	21,4	20,7
Neturi nuomonės	0,4	2,2	2,9

Šaltinis: autorių skaičiavimai remiantis BEEP II 2009 m. tyrimo duomenimis.

Pagal 8 lentelėje pateiktus duomenis matoma viena ryški tendencija. Estijoje politikos nenuspėjamumas nelaikomas kliūtimi – tai įvardija net apie 35 procentus apklaustųjų, kaip neesminę kliūtį įvardijo beveik 25 procentai, kaip kliūtį, sukeliančią sunkumų, įvardijo 19 procentų respondentų. Negalime nepastebėti, kad kaip kliūtį, keliančią didelių sunkumų, politinį nestabilumą įvardijo beveik 13 procentų verslo atstovų. Galima manyti, kad šioje šalyje politinis nestabilumas nesukelia didelių sunkumų ir dėl to, kad Estija pasaulyje yra žinoma kaip šalis, kuri nesiima drastiškų sprendimų visko neapgalvojusi. Latvijoje ir Lietuvoje rezultatai yra prastesni – net apie 65 procentus respondentų politinį nestabilumą vertino kaip kliūtį plėtoti verslą.

Finansavimo galimybės. Finansavimas yra būtinas, be jo įmonės negalėtų vykdyti savo veiklos, tačiau kaip ir kiekvienoje srityje, kliūčių gali iškilti ir siekiant finansavimo. Žinodami, kad Baltijos šalyse finansų rinkos yra pakankamai išsivysčiusios – beveik visą Baltijos regioną valdo Skandinavijos bankai, kurių patikimumu Europoje nėra abejojama – bankai deklaruoja, kad teikia dideles finansines galimybes verslui plėtoti, teikdami įvairius finansavimo šaltinius. Tačiau siekiant sužinoti, kaip situaciją vertina verslininkai, buvo pasitelkti BEEP II tyrimo duomenys apie dažniausiai finansuojančias įstaigas, respondentų finansavimo būklės vertinimą ir pagrindines priežastis, dėl kurių apklaustų įmonių atstovai neėmė paskolų. 9 lentelėje pateikti įmonių atstovų atsakymai, nusakantys finansavimo situaciją kiekvienoje šalyje.

9 lentelė. Finansavimo kliūtys Baltijos šalių įmonių veiklai

Ar finansavimo siekimas šalyje yra kliūtis plėsti veiklą? (struktūra, procentais)	Estija	Latvija	Lietuva
Ne kliūtis	64,8	36,5	30,4
Neesminė kliūtis	10,6	12,5	16,7
Vidutinė kliūtis	13,2	24,0	25,0
Pagrindinė kliūtis	4,4	16,2	17,8
Labai daug sunkumų sukiantis kliūtis	1,8	8,1	7,2
Neturi nuomonės	5,1	2,6	2,9

Šaltinis: autorių skaičiavimai remiantis BEEP II 2009 m. tyrimo duomenimis.

Analizuojant Baltijos šalyse veiklą vykdančių įmonių atstovų atsakymus į klausimą, ar finansavimo siekimas kelia nepatogumų kuriant ar vykdant verslą, matomas ryškus skirtumas tarp Estijos, Latvijos ir Lietuvos atsakymų. Įmonių atstovų, teigiančių, kad Estijoje finansavimo siekimas nėra kliūtis, buvo beveik 65 procentai, o Lietuvoje ir Latvijoje – kone perpus mažiau. Tai galima paaiškinti tuo, kad Lietuvoje bei Latvijoje įmonių finansavimas yra labiau apribotas įstatymų nei Estijoje. Finansavimo siekimą pagrindine kliūtimi, trukdančia verslo plėtrai Latvijoje, įvardijo 16,2, o Lietuvoje – 17,8 procento respondentų. Nenuostabu, kad tokie duomenys veikia ir investuotojus – 2013 metais SEB banko apžvalgos duomenimis, daugiausia naujų įmonių buvo įsteigta būtent Estijoje.

Mokesčių sistemos įtaka. Svarbu yra išsiaiškinti, kaip mokesčiai bei jų administravimas gali paveikti įmonės veiklą. Visiems suprantama, kad investuotojui svarbiausias rodiklis yra pelnas ir jis sieks kuo daugiau jo uždirbti, tačiau dideli mokesčių tarifai neigiamai veikia įmonės uždirbamą pelną. Bet ne tik mokesčių tarifų dydis daro įtaką verslininkų sprendimui investuoti į pasirinktas šalis, svarbu yra ir pats mokesčių administravimas. Vienose šalyse šis procesas yra be galo paprastas ir didelių pastangų, norint suprasti, kaip šalyje vyksta mokesčių mokėjimo procesas, nereikia, bet yra ir nemažai tokių mokesčių administravimo pavyzdžių, didžioji dalis – Rytų Europoje, kai dėl neaiškios ir ne iki galo sutvarkytos mokesčių sistemos užsienio investuotojai yra apgaulinėjami jų pačių įmonių darbuotojų, sugėbančių pasinaudoti savininkų patiklumu ir neaiškia savo šalies mokestine sistema bei taip sukelti jiems didelių nuostolių.

10 lentelė. Mokesčių tarifų įtaka įmonių veiklai Baltijos šalyse

Mokesčių tarifų poveikio įmonės veiklai vertinimas, procentais	Estija	Latvija	Lietuva
Nesukelia kliūčių	33,7	4,4	5,4
Neesminė kliūtis	22,3	5,2	9,1
Vidutinė kliūtis	25,6	24,0	26,8
Pagrindinė kliūtis	12,1	36,2	33,3
Labai didelė kliūtis	5,1	29,9	24,3
Neturi nuomonės	1,1	0,4	1,1

Šaltinis: autorių skaičiavimai remiantis BEEP II 2009 m. tyrimo duomenimis.

Nagrinėjant lentelėje pateiktus duomenis matyti, kaip mokesčių sistema, o tiksliau tarifai, gali paveikti įmonės veiklą. Labiausiai iš visų šalių išsiskiria Estija, nes kaip rodo respondentų atsakymai, investicinė aplinka šiuo aspektu ten yra palankiausia. Estijoje beveik 34 procentams apklaustųjų mokesčių tarifai nesukelia kliūčių, o beveik 48 procentams tai nebuvo pagrindinis suvaržymas, kuris trukdytų įmonei vykdyti savo veiklą. Kitokia situacija yra tiek Lietuvoje, tiek Latvijoje, kur atitinkamai 24,3 ir 29,9 procento respondentų mokesčių tarifus įvardijo kaip labai didelę įtaką įmonės veiklai darantį veiksni.

Palyginus Pasaulio Banko analizės duomenis su šio skyriaus duomenimis galima teigti, kad nors didžiausio tarifo mokesčius įmonės moka Estijoje, respondentai mokesčio tarifo dydžio per daug nesureikšmina ir tai jiems kliūčių nesukelia. Toks skirtingas šalių respondentų vertinimas lemia išvadą, kad nors Baltijos šalyse investicijų pritraukimas ir investicinė aplinka yra gana panašūs, patrauklesnę padėtį Estijoje gali lemti minimalus šalies vyriausybės kišimasis į verslą. Tai patvirtina ir 11 lentelės duomenys apie mokesčių administravimo keliamus suvaržymus.

11 lentelė. Mokesčių administravimo keliami suvaržymai

Mokesčių administravimo poveikio įmonės veiklai vertinimas, procentais	Estija	Latvija	Lietuva
Nesukelia kliūčių	63,0	21,4	15,6
Neesminė kliūtis	22,3	25,5	29,0
Vidutinė kliūtis	8,8	24,7	25,7
Pagrindinė kliūtis	1,8	15,1	16,7
Labai didelė kliūtis	1,8	12,2	11,2
Neturi nuomonės	2,2	1,1	1,8

Šaltinis: autorių skaičiavimai remiantis BEEP II 2009 m. tyrimo duomenimis.

5. Išvados

Analizuojant investicinį klimatą makroekonominiame lygmenyje Baltijos šalys priskiriamos nedidelių šalių grupei, kurios užtikrina išvystytą ekonominę, teisinę ir socialinę aplinką, taip teigiamai veikdamos investicinį klimatą.

Baltijos šalių makroekonominių duomenų analizė potencialiam investuotojui sudaro įspūdį, kad jų ekonomikos atsilieka nuo ES vidurkio pagal gamybos našumą, nedarbo lygį, tiesioginių užsienio investicijų srautus, bet pasiekė aukštus augimo tempus, ir tai vertinama teigiamai.

Pagal daugelį kitų verslo pradžios charakteristikų – steigimo procedūrų, statybos leidimų išdavimo, nuosavybės teisių registravimo ir kitus – Baltijos šalys vertinamos palankiai.

Mokesčių sistemos analizė parodė, kad tarp Baltijos šalių geriausias sąlygas mokėti mokesčius yra sukūrusi Estija: nors šalyje mokami didžiausio tarifo mokesčiai, palyginti su Latvija ir Lietuva tačiau Lietuvoje ir Latvijoje verslo mokesčių tvarkymo sąlygos yra sudėtingos, užsienio investuotojui, neturinčiam patirties su Baltijos šalių mokesčių sistemomis, yra sunku susigaudyti tarp daugelio mokesčių.

Dažnas įstatymų keitimas ir paimti įstatyminė bazė Baltijos šalyse investuotojams kelia kliūčių. Geriausiai iš Baltijos šalių yra įvertinta Estija – joje politinė padėtis investicijų atžvilgiu yra stabili. Korupcijos atžvilgiu šalių padėtis įvertinta palankiai. Visose trijose valstybėse su korupcija susiduriama retai, daugumos apklaustųjų nuomone, korupcija nekelia kliūčių verslui.

Pagal įmonių veiklos finansavimo galimybes vėlgi geriausiai vertinama Estija.

Investicinio klimato charakteristikų analizė parodė, kad mus dažnai stebinantis Estijos gebėjimas pritraukti užsienio investicijų remiasi realiais sprendimais, lenkiančiais Lietuvos ir Latvijos sprendimus investicijoms pritraukti.

Literatūra

1. Eurostat, 2012: *Eurostat Yearbook*. March. http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=1073,46587259&_dad=portal&_schema=PORTAL&p_product_code=KS-CD-06-001
2. International Finance Corporation. 2005: *An Evaluation of IFC's Investment Climate Activities* <http://www.ifc.org/>.
3. Sorainen 2012: *Baltic-MA-market survey-2012-rezults*. <http://www.sorainen.com/UserFiles/File/Publications/Baltic-MA-market-survey-2012-results.pdf>
4. Negishi, S. 2007: *External Finance and Investment Climate in East Asia and Other Emerging Market*. Asian Economic Papers, 6:1, p. 74-100.

5. Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE) 2006: *Best-Practice Guide for a Positive Business and Investment Climate*. <http://www.osce.org/eea/19768>.
6. Walter, I. 1989: Competitive Positioning in International Financial Services. *Journal of International Financial Management and Accounting*, 1(1), p. 15-40.
7. The World Bank. 2005: *World Development Report: A Better Investment Climate for Everyone*. http://siteresources.worldbank.org/INTWDR2005/Resources/complete_report.pdf.

INVESTMENT CLIMATE FACTORS IN THE BALTIC COUNTRIES

Algimantas Misiūnas, Dovilė Gudeliauskaitė

Abstract. This paper examines the investment climate factors in Lithuania, Latvia and Estonia. It discusses the factors within the firm and country level; highlights relevant key factors common to all countries that affect the investment climate and increase the country's attractiveness to foreign investors; discusses the main macroeconomic indicators, the most important foreign investors, shows real situation and considers the factors and areas that require government's attention on investing in improving the situation; provides comparable national data allowing comparison between the countries, as well as to the overall investment climate in the Baltic countries; presents the theoretical and practical investment climate factors in the final conclusions and suggestions.

Keywords: Baltic countries, investment climate factors, investment environment.